

AZ ÚJ FŐIGAZGATÓ

Fél háromra ígértem, hogy megyek. Zuhog az eső, minden jármű zsúfolt, taxi sehol, s a villamosok olyan óvatosak, hogy hirtelen ideges leszek. Tudom, hogy pontos ember s azt is tudom, hogy sok a dolga. Amikor telefonon megegyeztünk, mondta is, hogy utánam külföldi vendégeket vár. Ez magyarul azt jelentette, hogy tervezett beszélgetésünk időtartamát nem ő szabja meg, hanem a hivatalos kötelességek.

Nemsokára háromnegyed s én még mindig nem vagyok ott. Hiába próbálok azzal megegyezni, hogy kérem szépen, tisztelt főigazgató elvtárs, én idejében elindultam, jött ez az őszi eső. Ugyanaz a szorongás fog el, amit minden jeles diák ismer, ha látja, hogy hiába volt a jószándék, menthetetlenül elkésett az iskolából.

Esik az eső és a hegedűk, gordonkák, nagybőgők g-je szól bennem, majd a c-t, b-t, esz-t, d-t s a b-ről ismét c-re lépő széles dallamot hallom. Remegni kezd a timpani, s fölötte, az oboa, angolkürt, klarinét és basszusklarinét kitarított akkordjával együtt megpendülnek a brácsák és az első hegedűk húrjai. A nagyzenekari Concerto, a „Hazatérés” hangjai ezek, s erről Liszt Ferenc jut eszembe. Az jut eszembe, hogy most már nem egyszerűen zeneszerző, kiváló művész és kétszeres Kossuth-díjas, akihez megyek, és nemcsak tanár, hanem főigazgató is. Azt a tisztet tölti be, amelyet Liszt Ferenc töltött be legelőször: a Zeneművészeti Főiskola alapításakor. Ettől a felismeréstől még idegesebb leszek. Az eső esik, a zene tovább szól bennem, sőt közben átvált és az „Emlékeztető” temetési muzsikájának bitonális világát idézik emlékezetembe ezek a szorongással, félelemmel telített percek. Egyszerre zúg az f-moll és az a-moll.

Legszívesebben azt mondanám, hogy én nem szeretem Szabó Ferencet, mert félek tőle, jól-lehet azonkívül, hogy most egy negyedórát kések, a félelemre semmi okom. Legszívesebben belépnek valamelyik nyilvános telefonfülkébe és elváltoztatott hangon bejelenteném neki, hogy az az illető, akit félháromra várt, sajnos már nem tud megérkezni, mert váratlanul megbetegedett.

Észre sem veszem, hogy agyam hajszálpontosan úgy működik már, mintha Karinythy Frigyes „Tanár úr kérem” c. klasszikusan igaz könyvecskéjéből léptem volna ki.

A kapualjban egy néni áll, nyílván a házfelügyelő. Megkérdezi, kit keresek. Valamit

motyogok neki s közben reménykedve tekintek rá. Hátha azt mondja, hogy a főigazgató elvtárs üzenetet hagyott, miszerint elnézésemet kéri, de valami nagyon fontos ügyben... stb.

Üzenetről szó sincs. Esik az eső, háromnegyed három és belül hallom a zenét, az f-mollt és az a-mollt.

— Igen kérem, itt lakik. Tessék csak felmenni az első emeletre.

Mondjam neki, hogy tudom én azt, hiszen jártam már itt nem is egyszer? Nem szólok. Felszaladok a lépcsőn és elszántan csengetek.

Mosolyogva nyit ajtót, kezét nyújtja, halkan és barátságosan beszél, mint mindig. Segít levetni átázott felöltömet. Már éppen nagy lélegzetet veszek és kezdeném a kimagyarázkodást, amikor arra kér, hogy ne haragudjak, de nem tud még feketével sem megkínálni, mert egyedül van. Szégyelli, de nem ért a kávéfőző masinához. Ilyen ronda, nyirkos időben azonban biztosan jól esnék egy pohár bor... talán inkább kistüsti.

És már nyúl a pohár után.

Mivel azonban sem én nem iszom, sem ő, cigarettázni kezdünk és rátérünk a tárgyra. Mondanom sem kell, hogy a szorongásnak már vége.

— Tulajdonképpen mit is akarsz velem? — kérdezi. Megmondom neki, mit akarok. Ezt, amit ebben a percben éppen olvas az olvasó. Tehát valami riportfélélt, valami „archépvázlatfélélt”.

— Na, az én ronda ábrázatomról nehezen fogsz tudni valami épületes portrét rajzolni! — mondja nevetve.

Mély önirónia van ebben a mondatban. Figyelmeztetem, hogy orr és áll dolgában nem nagyon van mit egymás szemére vetnünk.

— Várj csak — válaszolja — majd ha megöregszel, mint én.

Tizenhét esztendővel idősebb nálam, 1902 dec. 27-én született, tehát nem öreg. Arcáról pedig kitűnő portrért lehet rajzolni.

Kemény ez az arc, akárha szívós szerszámfából faragták volna, vagy kőből. Határozott, szögletes formák, nagyvonalúan kimetszett éles felületek határolják. A keményen összezárt ajkakat is mintha késsel, vésővel hasították volna ki az anyagból. Roppant belső koncentrátság érzik rajta és nagy erő.

Érdekes és meghökkentő ez az arc. Oda kell nézni, akár akarja az ember, akár nem. Sashoz is hasonlít, oroszlánhoz is, de ha akarom, egy parasztleány fejé. Ha akarom olyan, mintha

Delacroix lobogó fantáziája találta volna ki. Mások így képzelik el korunk kutatótudósát. Mikor először láttam, zongora mellett ült és katonaruha volt rajta. Zongora és katonazubony, művész és harcos: ezek az elemek keverődnek képzőművészetiileg megfogható portréján is. Lehet, hogy életét és művészetét ismerve, belemagyarázom ezeket az egymástól elválaszthatatlan vonásokat. Lehet.

Élete mindenképpen ezt mutatja. És kereső, kutató, erőteljes egyéni hangú művésze is. Zenéjének heroikus és töprengő hangja ugyanúgy mint fanyarsága s átkozódásba csapó lázongó keserősége is. Hallgassuk csak meg a „Hazatérést”, vagy az „Emlékeztetőt!”

Pesten született, proligyereknek, bár apja is paraszt volt, anyja is. Föld nem volt: apját mézárósinasnak adták, de 15 éves korában összetörte a bika és soha többet nem tudott nehéz munkát végezni. Feljött Pestre, szegény prolipincérnek. Édesanyjának — alig múlt tíz esztendő — kezébe nyomtak néhány koronát: „Több nincs! Mától kezdve tartsd el maga-

dat!” Beállt cselédnek, Pestre került és zott.

— Később — meséli Szabó Ferenc — mikor már én is zongoráztam, anyámat is megtanítottam. Bármít el tudott játszani, amit elélttem! Na persze nem Chopin-etüdöket...!

— Anyám szépen énekelt. — meséli gyerekkoráról. — Vasalt, vasalt és énekelt. Én odakuporodtam és hallgattam. Szép volt az ének, de a konyha megtelt szénagázzal s nekem mindig kegyetlenül megfájdult a fejem... Később, Schönberg II. vonósnégyesét hallgatva mindig visszatért bennem ez a gyermekkori emlék: a zenének és szénagáznak, a zenének és főfájásnak ez a furcsa vegyülete.

Hegedülni tanult először. Az Operaház egyik brácsása lakott a házban és azt mondta, hogy hajlandó tanítani, ha mindennap hoz neki ebédet... valahonnan a város másik végéről. Így kezdődött az „aktív” muzsikálás. Közben a Piaristákhoz járt gimnáziumba, de ötödikes korában úgy járt velük, mint annakidején az ifjú Shelley — istentagadó nézetei miatt kicsapták. Máshol érettségizett le. A háború alatt, míg apja katona volt, neki dolgoznia kellett. Csepelen volt munkás. Nevetve meséli, hogy kergette meg egyszer Weiss Manfréd, a szakállas, mert gyerek volt még s a gyár udvarán játszani kezdett az iparvasúttal.

1921-ben vették fel a Zeneakadémiára.

— Kodály is ott volt? — kérdezem tőle.

— Igen. Akkor ért véget a Kodály-ellen indított hajszá, s ezen a felvételi vizsgán szerepelt először.

Kodályról beszélgetünk, Szabó Ferenc mesterről.

— Amüt tudok a mesterségből, amüt meg lehetett tanulni — mondja Szabó Ferenc — azt Kodálytól tanultam meg, azt neki köszönhetem.

Az I. vonósnégyesre, a mostanában újból kiadott Toccata-ra és a Vonóstrióra terelődik a szó. És arra, hogyan döbbsent rá a fiatal komponista a zeneszerzés, zenei nevelés egyik legmaibb problémájára.

Nézem a Toccata második részét, a fuga-témát: félreérthetetlenül ott vannak a dodekafónia nyomai. A vonóstriót nézegetjük. A várost ellepő ködökről, mocsokról beszél Szabó: az I. tétel látomásáról, majd a II. tétel mosónőjéről s a III. tétel szerelmeséről, akik a Margitszigetre futnak, hogy megtalálják a boldogságot.

Ezek mind az utolsó akadémiai esztendő szülöttei. „Hol a nép? Kinek kell ez a muzsika? Kinek írok?” — kérdezi a fiatal zeneszerző. A munkásmozgalommal való kapcsolat,

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ

Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

MUZSIKA

Sok nagy elhatározást érlelnek meg benne. — Ne hidd, hogy könnyű volt! — mondja. Ne hidd, hogy olyan egyszerű volt szakítani a modernizmus grammatikájával, a sikerek lehetőségével... Nehezen ment... De mennie kellett, mert kerestem az új hangot az új mondanivaló számára.

1931-ben a Modern Zene Nemzetközi Társaságának oxfordi ünnepségein már bemutatják a „Farkasok dalát”. Honegger és Sztravinszkij döntött e kórus mellett. Bartók és Kodály művei után Szabó Ferenc volt az első magyar komponista, akinek előadták művét.

Mi ez, ha nem világsiker? De Szabó más sikert akart.

Berlinbe kerül. Oda küldi a párt, mert Szabó Ferenc, József Attila barátja, már rég tagja az illegális Kommunista Pártnak. 1932-ben valaki lebukik és „dekonspirálja” Szabót. Nem jöhet tehát haza. 1932-től a felszabadulásig a Szovjetunióban él és mint katona tér haza. Erről szól a „Hazatérés”.

Most a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója lett és komponál. A „Ludas Matyi” balett harmadik képét komponálja. (6 képből áll majd a táncjáték.)

Mikor elbúcsúzunk és kilépek az utcára, bömböl a szél, szakad az eső és ami a legszokatlanabb: villámlik és dörög az ég. A félórás beszélgetésből majdnem három óra lett. Megérkeztek a vendégek és zenét is hallgatunk, sok muzsikát. Azt, ami az életrajzi adatoknál fontosabb. Ekkor, a szakadó eső közepében jut eszembe, hogy a Zeneakadémiáról milyen keveset beszélgettünk. De az a kevés, amit Szabó Ferenc elmondott, ennek a három órának keretében, nagyobb hangsúlyt kapott bármilyen tetszetős nyilatkozatnál. Szó esett a Zeneakadémia kitűnő tanáiról, muzsikusképzésünk világhíréről és arról, hogy itt óriások jártak. Az óriások hagyatéka pedig kötelez.

Ezt a nagy felelősséget érezni Szabó Ferenc szavain.

A villámlás és felhőszakadás közepette arra a fényképre gondolok, amit büszkén mutatott meg Szabó Ferenc. Kicsi, aranyrámás fénykép — Liszt Ferencről készült. Szabó Ferenczel beszélgettem, s most az őshajjú, élesnézésű Liszt arca villan elém az őszi vihar lobogásában. Azt hiszem, Szabó Ferenc előtt is sokszor felvillan ez az arc.

Asztalos Sándor